

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 15ης Νοεμβρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Θεμελιώδεις ελευθερίες — Άρθρα 49, 56 και 63 ΣΛΕΕ —
Περίπτωση της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό κράτους μέλους —
Εξωσυμβατική ευθύνη κράτους μέλους για ζημιές προκληθείσες σε ιδιώτες εξαιτίας παραβάσεων του
δικαίου της Ένωσης οι οποίες έχουν διαπραχθεί από τον εθνικό νομοθέτη και τα εθνικά δικαστήρια»

Στην υπόθεση C-268/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το *cour d'appel de Bruxelles* (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο) με απόφαση της 24ης Απριλίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Ιουνίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Fernand Ullens de Schooten

κατά

État belge,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, A. Tizzano, αντιπρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen, M. Berger, A. Prechal και E. Regan, προέδρους τμήματος, A. Rosas, C. Toader, M. Safjan (εισηγητή), D. Šváby, E. Jarašiūnas, C. G. Fernlund και C. Vajda, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 24ης Μαΐου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- ο F. Ullens de Schooten, εκπροσωπούμενος από τους E. Cusas, J. Derenne, M. Lagrue και N. Pourbaix, *avocats*,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J.-C. Halleux, την C. Pochet και τον S. Vanrie, επικουρούμενους από τους L. Grauer, R. Jafferali και R. van Melsen, *avocats*,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J.-P. Keppenne και W. Mölls,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Ιουνίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 49, 56 και 63 ΣΛΕΕ, του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, καθώς και των αρχών της αποτελεσματικότητας και της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης.
- 2 Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Fernand Ullens de Schooten και του État belge [Βελγικού Δημοσίου] με αντικείμενο αγωγή αποζημιώσεως βάσει εξωσυμβατικής ευθύνης, ασκηθείσα κατά του δεύτερου λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης από τη βελγική νομοθετική και δικαστική εξουσία.

Το νομικό πλαίσιο

Το βελγικό δίκαιο

Το βασιλικό διάταγμα 143

- 3 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος 143 της 30ής Δεκεμβρίου 1982, περί των προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούν τα εργαστήρια παροχής υπηρεσιών κλινικής βιολογίας (*Moniteur belge* της 12ης Ιανουαρίου 1983) προκειμένου να είναι δυνατή κάλυψη από την ασφάλιση ασθενείας, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 17 του προγραμματικού νόμου της 30ής Δεκεμβρίου 1988 (*Moniteur belge* της 5ης Ιανουαρίου 1989, στο εξής: βασιλικό διάταγμα 143), προκειμένου τα εργαστήρια κλινικής βιολογίας να λάβουν άδεια από το Υπουργείο Δημόσιας Υγείας και να είναι δυνατή η παρέμβαση του Institut national d'assurance maladie-invalidité [εθνικού ινστιτούτου ασφαλίσεως ασθενείας-αναπηρίας] (INAMI), απαιτείται να τα λειτουργούν πρόσωπα που έχουν άδεια να παρέχουν υπηρεσίες κλινικής βιολογίας, ήτοι ιατροί, φαρμακοποιοί ή πτυχιούχοι χημικών επιστημών.

Ο αστικός κώδικας

- 4 Το άρθρο 2262bis, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα ορίζει:

«Οι ενοχικές αξιώσεις παραγράφονται σε δέκα έτη.

Κατά παρέκκλιση από τη διάταξη του πρώτου εδαφίου, οι αξιώσεις για αποκατάσταση ζημίας οι οποίες βασίζονται σε εξωσυμβατική ευθύνη παραγράφονται μετά πέντε έτη από την επομένη της ημέρας κατά την οποία ο ζημιωθείς έλαβε γνώση της ζημίας ή της επιδεινώσεώς της καθώς και της ταυτότητας του υπευθύνου.

Οι αξιώσεις του δεύτερου εδαφίου παραγράφονται, εν πάση περιπτώσει, σε είκοσι έτη από την επομένη της ημέρας κατά την οποία επήλθε το γεγονός το οποίο προκάλεσε τη ζημία.»

Κωδικοποιημένη νομοθεσία περί δημοσίου λογιστικού

- 5 Το άρθρο 100 της κωδικοποιημένης νομοθεσίας της 17ης Ιουλίου 1991, περί δημοσίου λογιστικού (*Moniteur belge* της 21ης Αυγούστου 1991), ως ίσχυε κατά τον χρόνο των περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, όριζε:

«Παραγράφονται και αποσβέννυνται οριστικώς υπέρ του Δημοσίου, υπό την επιφύλαξη των προθεσμιών που τάσσουν συναφώς άλλες νομοθετικές, κανονιστικές ή συμβατικές διατάξεις:

1° οι απαιτήσεις οι οποίες, ενώ έπρεπε να προβληθούν κατά τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο ή από κανονιστική πράξη, δεν προβλήθηκαν εντός πέντε ετών από την 1η Ιανουαρίου του δημοσιονομικού έτους κατά το οποίο γεννήθηκαν·

[...].».

- 6 Το άρθρο 101 της εν λόγω νομοθεσίας είχε ως ακολούθως:

«Η παραγραφή διακόπτεται με επίδοση από δικαστικό επιμελητή, καθώς και με την αναγνώριση της οφειλής από το Δημόσιο.

Η κίνηση ένδικης διαδικασίας αναστέλλει την παραγραφή έως την έκδοση οριστικής αποφάσεως.»

Ο νόμος περί οργανώσεως του προϋπολογισμού και περί δημοσίου λογιστικού του ομοσπονδιακού κράτους

- 7 Κατά το άρθρο 131, δεύτερο εδάφιο, του νόμου περί οργανώσεως του προϋπολογισμού και περί δημοσίου λογιστικού του ομοσπονδιακού κράτους, της 22ας Μαΐου 2003 (*Moniteur belge* της 3ης Ιουλίου 2003):

«Το άρθρο 100, εδάφιο 1, του βασιλικού διατάγματος της 17ης Ιουλίου 1991, περί κωδικοποιήσεως των νόμων περί δημοσίου λογιστικού εξακολουθεί να εφαρμόζεται στις απαιτήσεις κατά του ομοσπονδιακού κράτους, οι οποίες έχουν γεννηθεί πριν την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 8 Ο F. Ullens de Schooten εκμεταλλευόταν το εργαστήριο κλινικής βιολογίας BIORIM, το οποίο κηρύχθηκε σε πτώχευση στις 3 Νοεμβρίου 2000.
- 9 Μετά την υποβολή καταγγελίας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το εν λόγω θεσμικό όργανο άσκησε στις 20 Ιουνίου 1985 ενώπιον του Δικαστηρίου προσφυγή με αίτημα να αναγνωριστεί ότι το Βασίλειο του Βελγίου παρέβη τις υποχρεώσεις που υπείχε από το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΚ (κατόπιν άρθρο 43 ΕΚ), επειδή απέκλειε την κάλυψη από την κοινωνική ασφάλιση των υπηρεσιών κλινικής βιολογίας που παρέχονταν εντός εργαστηρίων που εκμεταλλεύεται νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, του οποίου τα μέλη, οι εταίροι και οι διαχειριστές δεν είναι όλα φυσικά πρόσωπα έχοντα άδεια να πραγματοποιούν ιατρικές αναλύσεις.
- 10 Με απόφασή της 12ης Φεβρουαρίου 1987, Επιτροπή κατά Βελγίου (221/85, EU:C:1987:81), το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή αυτή. Ειδικότερα, όσον αφορά την ελευθερία εγκαταστάσεως, έκρινε ότι, υπό την επιφύλαξη ότι τηρείται η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, κάθε κράτος μέλος έχει, ελλείψει σχετικών κοινοτικών κανόνων, την ελευθερία να ρυθμίζει στο έδαφος του τη δραστηριότητα των εργαστηρίων που παρέχουν υπηρεσίες κλινικής βιολογίας. Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίμαχη βελγική ρύθμιση δεν εμπόδιζε ιατρούς ή φαρμακοποιούς, υπηκόους άλλων κρατών μελών, να εγκατασταθούν στο Βέλγιο και εκμεταλλευθούν εκεί εργαστήριο κλινικών αναλύσεων οι υπηρεσίες του

οποίου καλύπτονται από την κοινωνική ασφάλιση. Όθεν το Δικαστήριο συμπέρανε ότι επρόκειτο για ρύθμιση που είχε αδιακρίτως εφαρμογή επί των Βέλγων υπηκόων και των υπηκόων των άλλων κρατών μελών και ότι δεν μπορούσε να γίνει δεκτό ότι, βάσει του περιεχομένου της και του σκοπού της, η ρύθμιση αυτή είχε θεσπιστεί με σκοπό τη δημιουργία δυσμενών διακρίσεων ή ότι παρήγε τέτοια αποτελέσματα.

- 11 Το 1989, το εργαστήριο BIORIM αποτέλεσε αντικείμενο ποινικής έρευνας λόγω υπόνοιας φοροδιαφυγής. Μετά την ολοκλήρωση της έρευνας αυτής, ο F. Ullens de Schooten διώχθηκε, μεταξύ άλλων, για απόκρυψη της παράνομης εκμεταλλεύσεως εργαστηρίου, η οποία συνιστά παράβαση του άρθρου 3 του βασιλικού διατάγματος 143.
- 12 Με απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 1998, το tribunal correctionnel de Bruxelles (πλημμελειοδικείο Βρυξελλών, Βέλγιο) καταδίκασε τον F. Ullens de Schooten σε ποινή φυλακίσεως πέντε ετών χωρίς αναστολή και σε χρηματική ποινή. Επιπλέον, το δικαστήριο αυτό δέχθηκε τα αιτήματα των ασφαλιστικών φορέων που είχαν παραστεί ως πολιτική αγωγή, και υποχρέωσε τον F. Ullens de Schooten να τους καταβάλει προσωρινώς το ποσό του ενός ευρώ.
- 13 Το δικαστήριο αυτό απέρριψε το επιχείρημα του F. Ullens de Schooten ότι το άρθρο 3 του βασιλικού διατάγματος 143 δεν βρισκόταν σε ισχύ κατά τον χρόνο τελέσεως των πράξεων που αποτελούσαν το αντικείμενο των σε βάρος του ποινικών διώξεων.
- 14 Με απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2000, το cour d'appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο), εξαφάνισε την απόφαση αυτή. Πάντως, το δευτεροβάθμιο αυτό δικαστήριο καταδίκασε τον F. Ullens de Schooten για τις ίδιες πράξεις σε ποινή φυλακίσεως πέντε ετών, με αναστολή του πέραν των τεσσάρων ετών μέρους της ποινής, και σε χρηματική ποινή. Τα αιτήματα των πολιτικώς εναγόντων κρίθηκαν απαράδεκτα ή αβάσιμα.
- 15 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι με την απόφαση του cour d'appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών) «απαλείφθηκε κάθε αναφορά» σε παράβαση του άρθρου 3 του βασιλικού διατάγματος 143 όσον αφορά τις πράξεις που τελέστηκαν πριν την έναρξη ισχύος του. Όσον αφορά τις πράξεις που τελέστηκαν μετά την έναρξη ισχύος του άρθρου 3 του βασιλικού διατάγματος 143, το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την αιτίαση του F. Ullens de Schooten ότι η εν λόγω διάταξη αντιβαίνει προς το δίκαιο της Ένωσης και αρνήθηκε να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο.
- 16 Με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2001, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Βέλγιο) απέρριψε τις αιτήσεις αναιρέσεως ως προς την απαγγελθείσα από το cour d'appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών) ποινική καταδίκη, δέχθηκε τις αιτήσεις αναιρέσεως των πολιτικώς εναγόντων και παρέπεμψε την υπόθεση στο cour d'appel de Mons (εφετείο της Μονς, Βέλγιο).
- 17 Με απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2005, το cour d'appel de Mons (εφετείο της Μονς) έκρινε εν μέρει βάσιμο το χρηματικό αίτημα που έξι ασφαλιστικοί φορείς είχαν υποβάλει κατά του F. Ullens de Schooten για τα ποσά που είχαν αχρεωστήτως καταβληθεί στο εργαστήριο BIORIM κατά το διάστημα από την 1η Αυγούστου 1989 έως τις 16 Απριλίου 1992.
- 18 Το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα του F. Ullens de Schooten ότι το άρθρο 3 του βασιλικού διατάγματος 143 αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης. Κρίνοντας ότι δεσμεύεται από το δεδικασμένο της αποφάσεως του cour d'appel de Bruxelles (εφετείου Βρυξελλών) της 7ης Σεπτεμβρίου 2000, το cour d'appel de Mons (εφετείο της Μονς) υποχρέωσε τον F. Ullens de Schooten να καταβάλει προσωρινώς το ποσό του ενός ευρώ στους εν λόγω ασφαλιστικούς φορείς, τους οποίους κάλεσε να υπολογίσουν εκ νέου τη ζημία που υπέστησαν όσον αφορά τις πληρωμές που πραγματοποιήθηκαν μετά την έναρξη ισχύος του βασιλικού διατάγματος 143.
- 19 Επιληφθέν αιτήσεων αναιρέσεως της εν λόγω αποφάσεως, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) τις απέρριψε με απόφαση της 14ης Ιουνίου 2006.

- 20 Παράλληλα με αυτή τη δικαστική διαδικασία που αφορούσε την ευθύνη του F. Ullens de Schooten, η επιτροπή κλινικής βιολογίας, με απόφαση της 18ης Μαρτίου 1999, ανέστειλε την άδεια του εργαστηρίου BIORIM για χρονικό διάστημα δώδεκα μηνών.
- 21 Με απόφαση της 9ης Ιουλίου 1999, ο Υπουργός Δημόσιας Υγείας απέρριψε τη διοικητική προσφυγή που είχε ασκηθεί κατά της εν λόγω αποφάσεως.
- 22 Με απόφαση της 8ης Ιουνίου 2000, η επιτροπή κλινικής βιολογίας παρέτεινε την αναστολή της άδειας κατά δώδεκα μήνες.
- 23 Με απόφαση της 24ης Ιουλίου 2000, ο Υπουργός Δημόσιας Υγείας απέρριψε τη διοικητική προσφυγή που είχε ασκηθεί κατά της νέας αυτής αποφάσεως.
- 24 Το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Βέλγιο), ενώπιον του οποίου κατατέθηκαν δύο αιτήσεις ακυρώσεως των υπουργικών αυτών αποφάσεων, υπέβαλε στο Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο, Βέλγιο) προδικαστικό ερώτημα ως προς τη συνταγματικότητα του άρθρου 3 του βασιλικού διατάγματος 143.
- 25 Παράλληλα, η Επιτροπή, στην οποία είχε υποβληθεί καταγγελία από τον F. Ullens de Schooten, διατύπωσε στις 17 Ιουλίου 2002 αιτιολογημένη γνώμη κατά του Βασιλείου του Βελγίου, με την οποία εκτίμησε ότι το άρθρο 3 του βασιλικού διατάγματος 143 αντιβαίνει στο άρθρο 43 ΕΚ.
- 26 Μετά την τροποποίηση, από το Βέλγιο, του άρθρου 3 του βασιλικού διατάγματος 143, η Επιτροπή έθεσε την υπόθεση στο αρχείο.
- 27 Με την απόφαση 160/2007 της 19ης Δεκεμβρίου 2007, το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε την εν λόγω διάταξη, όπως εφαρμόζοταν πριν από την τροποποίηση αυτή, συνταγματική.
- 28 Επιπλέον, το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο) διαπίστωσε ότι, εφόσον οι έννομες σχέσεις του εργαστηρίου BIORIM «εντάσσονται καθ' ολοκληρίαν στην εσωτερική σφαίρα ενός κράτους μέλους», το εργαστήριο δεν μπορεί να επικαλεστεί τα άρθρα 43, 49 και 56 ΕΚ.
- 29 Κατά συνέπεια, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας), με αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου και 22ας Δεκεμβρίου 2008, απέρριψε τις αιτήσεις ακυρώσεως.
- 30 Με δικόγραφο της 14ης Δεκεμβρίου 2006 και της 21ης Αυγούστου 2007, ο F. Ullens de Schooten άσκησε ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προσφυγή με αίτημα τη διαπίστωση της παραβάσεως, από το Βέλγιο, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.
- 31 Με την απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2011, Ullens de Schooten και Rezabek κατά Βελγίου (CE:ECHR:2011:0920JUD000398907), το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι δεν υπήρξε παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ως άνω συμβάσεως.
- 32 Στις 17 Ιουλίου 2007, ο F. Ullens de Schooten άσκησε ενώπιον του tribunal de première instance de Bruxelles (πρωτοδικείο Βρυξελλών) αγωγή κατά του Βελγικού Δημοσίου, ζητώντας να υποχρεωθεί το τελευταίο να παράσχει εγγυήσεις όσον αφορά, πρώτον, όλες τις οικονομικές συνέπειες της καταδίκης του από το cour d'appel de Mons (εφετείο του Μονς) με την απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2005, δεύτερον, όλες τις συνέπειες ενδεχόμενων καταδικαστικών αποφάσεων εις βάρος του κατόπιν αιτήματος του εργαστηρίου BIORIM ή του πρώην διαχειριστή του και, τρίτον, όλες τις συνέπειες καταδικαστικής αποφάσεως εις βάρος του στο πλαίσιο φορολογικών διαφορών.

- 33 Με την ίδια αγωγή, ο F. Ullens de Schooten ζήτησε επίσης να καταδικαστεί το Βελγικό Δημόσιο να του καταβάλει το ποσό των 500 000 ευρώ λόγω ηθικής βλάβης, το ποσό των 34 500 000 ευρώ, προσωρινώς καθοριζόμενο, λόγω της αδυναμίας εκμεταλλεύσεως του εργαστηρίου BIORIM, καθώς και το ποσό του ενός ευρώ, προσωρινώς καθοριζόμενο, για δικηγορικές αμοιβές και δικηγορικά έξοδα.
- 34 Ο F. Ullens de Schooten ζήτησε από το tribunal de première instance de Bruxelles (πρωτοδικείο Βρυξελλών) να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα, εάν αμφιβάλλει ως προς την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στην υπό κρίση υπόθεση.
- 35 Με απόφαση της 19ης Ιουνίου 2009, το tribunal de première instance de Bruxelles (πρωτοδικείο Βρυξελλών) απέρριψε ως απαράδεκτο λόγω παραγραφής το αίτημα που παρατίθεται στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως.
- 36 Ο F. Ullens de Schooten άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο έχει αμφιβολίες όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης εν προκειμένω.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, το cour d'appel de Bruxelles (εφετείο Βρυξελλών) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Απαιτεί το [δίκαιο της Ένωσης], και ιδίως η αρχή της αποτελεσματικότητας, υπό ορισμένες περιστάσεις [...], η εθνική προθεσμία παραγραφής, όπως η προβλεπόμενη από το άρθρο 100 της κωδικοποιημένης νομοθεσίας περί δημοσίου λογιστικού, που έχει εφαρμογή σε αγωγή αποζημιώσεως ασκηθείσα από ιδιώτη κατά του Βελγικού Δημοσίου λόγω παραβάσεως του άρθρου 43 ΕΚ από τον νομοθέτη, να αρχίζει μόνον όταν η παράβαση αυτή έχει διαπιστωθεί, ή, a contrario, διασφαλίζεται επαρκώς η αρχή της αποτελεσματικότητας υπ' αυτές τις συνθήκες από τη δυνατότητα που έχει ο ιδιώτης να διακόψει την παραγραφή μέσω επιδόσεως από δικαστικό επιμελητή;
- 2) Πρέπει τα άρθρα 43 ΕΚ, 49 ΕΚ και 56 ΕΚ και η έννοια της “αμιγώς εσωτερικής καταστάσεως”, η οποία είναι ικανή να περιορίσει την επίκληση των διατάξεων αυτών από ιδιώτη στο πλαίσιο διαφοράς ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται στην εφαρμογή του [δικαίου της Ένωσης] σε διαφορά μεταξύ Βέλγου υπηκόου και του Βελγικού Δημοσίου, έχουσα ως αντικείμενο την ανόρθωση των ζημιών που προκλήθηκαν από την προβαλλόμενη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, συγκεκριμένα δε από τη θέσπιση και διατήρηση σε ισχύ βελγικής ρυθμίσεως, όπως αυτή του άρθρου 3 του βασιλικού διατάγματος 143, η οποία έχει αδιακρίτως εφαρμογή επί των ημεδαπών και επί των υπηκόων των άλλων κρατών μελών;
- 3) Πρέπει η αρχή της υπεροχής του [δικαίου της Ένωσης] και το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να μείνει ανεφάρμοστος ο κανόνας του δεδicatedμένου, όταν πρόκειται για επανεξέταση ή εξαφάνιση δικαστικής αποφάσεως έχουσα αποκτήσει ισχύ δεδicatedμένου, η οποία αποδεικνύεται αντίθετη προς το [δίκαιο της Ένωσης], αλλά, αντίθετως, ότι επιτρέπουν να μείνει ανεφάρμοστος εθνικός κανόνας περί δεδicatedμένου, όταν αυτός θα επέβαλλε την έκδοση, με βάση την απόφαση αυτή που έχει αποκτήσει ισχύ δεδicatedμένου, αντίθετης όμως προς το [δίκαιο της Ένωσης], άλλης δικαστικής αποφάσεως, που θα διαιωνίζε την παραβίαση του [δικαίου της Ένωσης] από την πρώτη αυτή δικαστική απόφαση;
- 4) Θα μπορούσε το Δικαστήριο να επιβεβαιώσει ότι το ζήτημα αν ο κανόνας του δεδicatedμένου πρέπει να μείνει ανεφάρμοστος στην περίπτωση δικαστικής αποφάσεως που έχει αποκτήσει ισχύ δεδicatedμένου αντίθετης προς το [δίκαιο της Ένωσης] στο πλαίσιο αιτήσεως επανεξετάσεως ή εξαφανίσεως της αποφάσεως αυτής, δεν αποτελεί ζήτημα στην ουσία ταυτόσημο, κατά την έννοια των αποφάσεων [της 27ης Μαρτίου 1963, Da Costa κ.λπ. (28/62 έως 30/62, EU:C:1963:6)], και [της 6ης Οκτωβρίου 1982, Cilfit κ.λπ. (283/81, EU:C:1982:335)], με το ζήτημα αν ο κανόνας

του δεδικασμένου [κάμπτεται σε περίπτωση δικαστικής αποφάσεως με ισχύ δεδικασμένου, αντίθετης] προς το [δίκαιο της Ένωσης] στο πλαίσιο αιτήσεως εκδόσεως (νέας) αποφάσεως που θα επανελάμβανε την παραβίαση του [δικαίου της Ένωσης], οπότε το δικάζον σε τελευταίο βαθμό δικαιοδοτικό όργανο δεν δύναται να διαφύγει την υποχρέωσή του προδικαστικής παραπομπής;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 38 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο είναι αναρμόδιο να αποφανθεί επί της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, διότι η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά αμιγώς εσωτερική κατάσταση που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.
- 39 Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι, με τα ερωτήματά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν χωρεί επίκληση της εξωσυμβατικής ευθύνης του κράτους για ζημίες που φέρονται να έχουν προκληθεί σε ιδιώτες από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης σε υπόθεση της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους.
- 40 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο μπορεί μόνον να ερμηνεύσει το δίκαιο της Ένωσης εντός των ορίων των δοτών αρμοδιοτήτων (βλ. απόφαση της 27ης Μαρτίου 2014, Torralbo Marcos, C-265/13, EU:C:2014:187, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 41 Η αρχή της εξωσυμβατικής ευθύνης του κράτους για ζημίες εις βάρος ιδιωτών από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης καταλογιστέες στο κράτος μέλος αποτελεί εγγενές στοιχείο της έννομης τάξης της Ένωσης. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι θιγόμενοι ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως όταν πληρούνται τρεις προϋποθέσεις, δηλαδή όταν ο παραβιασθείς κανόνας του δικαίου της Ένωσης έχει ως σκοπό την απονομή δικαιωμάτων σε αυτούς, όταν η παράβαση του κανόνα αυτού είναι αρκούντως κατάφωρη και όταν υπάρχει άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως και της βλάβης που υπέστησαν οι ιδιώτες (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 35, καθώς και της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du pêcheur και Factortame, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψεις 31 και 51).
- 42 Η εξωσυμβατική ευθύνη κράτους μέλους για ζημίες προκληθείσες από απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, η οποία αντιβαίνει σε κανόνα του δικαίου της Ένωσης, διέπεται από τις ίδιες προϋποθέσεις (βλ. αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 15, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, σκέψη 52, καθώς και της 28ης Ιουλίου 2016, Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 43 Κατά συνέπεια, η αρχή αυτή της εξωσυμβατικής ευθύνης του κράτους μέλους εμπίπτει στην ερμηνευτική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου.
- 44 Συνεπώς, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 45 Με το δεύτερο ερώτημά του, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί εάν το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι το σύστημα της εξωσυμβατικής ευθύνης κράτους μέλους για ζημία από παραβίαση του δικαίου αυτού μπορεί να εφαρμοστεί σε περίπτωση ζημίας που φέρεται να έχει προκληθεί σε βάρος ιδιώτη λόγω παραβιάσεως ελευθερίας

προβλεπόμενης στα άρθρα 49, 56 ή 63 ΣΛΕΕ, εξαιτίας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως αδιακρίτως εφαρμοζόμενης επί ημεδαπών υπηκόων και υπηκόων άλλων κρατών μελών, σε υπόθεση της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται αποκλειστικά στο εσωτερικό του συγκεκριμένου κράτους μέλους.

- 46 Ενόψει της απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, επισημαίνεται, καταρχάς, ότι, όπως υπομνήσθηκε με τη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, η εξωσυμβατική ευθύνη του κράτους για ζημίες εις βάρος ιδιωτών από παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης στοιχειοθετείται μόνον εφόσον ο οικείος κανόνες του δικαίου της Ένωσης αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων σε ιδιώτες. Κατά συνέπεια, πρέπει να διαπιστωθεί εάν ιδιώτης ευρισκόμενος σε κατάσταση όπως αυτή του F. Ullens de Schooten αντλεί δικαιώματα από τις οικείες διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ.
- 47 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι οι διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ περί ελευθερίας εγκαταστάσεως, περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και περί ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων δεν εφαρμόζονται σε καταστάσεις όπου όλα τα σχετικά στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός και μόνον κράτους μέλους (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 2014, *Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona*, C-139/12, EU:C:2014:174, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 30ής Ιουνίου 2016, *Admiral Casinos & Entertainment*, C-464/15, EU:C:2016:500, σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 48 Τόσο από την απόφαση περί παραπομπής όσο και από την απόφαση 160/2007 του βελγικού *Cour constitutionnelle* (Συνταγματικό Δικαστήριο, Βέλγιο), της 19ης Δεκεμβρίου 2007, για την οποία έγινε λόγος στις σκέψεις 27 και 28 της παρούσας αποφάσεως, προκύπτει ότι όλα τα στοιχεία της διαφοράς της κύριας δίκης περιορίζονται στο εσωτερικό του βελγικού κράτους. Συγκεκριμένα, ο Βέλγος υπήκοος F. Ullens de Schooten, ο οποίος εκμεταλλευόταν εργαστήριο κλινικής βιολογίας στο βελγικό έδαφος, ζητεί από το εν λόγω κράτος μέλος αποκατάσταση της ζημίας που διατείνεται ότι έχει υποστεί λόγω μη συμβατότητας της βελγικής ρυθμίσεως που παρατίθεται στη σκέψη 3 της παρούσας αποφάσεως με το δίκαιο της Ένωσης.
- 49 Όσον αφορά το γεγονός ότι, με την απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 1987, Επιτροπή κατά Βελγίου (221/85, EU:C:1987:81), επί προσφυγής λόγω παραβάσεως ασκηθείσας από την Επιτροπή, το Δικαστήριο εξέτασε την τήρηση, εκ μέρους του Βασιλείου του Βελγίου, μιας εκ των προβλεπόμενων από τη Συνθήκη ΕΟΚ θεμελιωδών ελευθεριών, το γεγονός αυτό και μόνον δεν αρκεί ώστε να γίνει δεκτό ότι ένας ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί την ελευθερία σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους. Πράγματι, ενώ η άσκηση προσφυγής λόγω παραβάσεως συνεπάγεται ότι το Δικαστήριο εξετάζει εάν το αμφισβητούμενο από την Επιτροπή εθνικό μέτρο δύναται εν γένει να αποθαρρύνει τους επιχειρηματίες άλλων κρατών μελών από το να κάνουν χρήση της συγκεκριμένης ελευθερίας, αντιθέτως, στο πλαίσιο διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, αποστολή του Δικαστηρίου είναι να συνδράμει το αιτούν δικαστήριο στην επίλυση συγκεκριμένης διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του, προϋπόθεση δε τούτου είναι να διαπιστωθεί ότι η εν λόγω θεμελιώδης ελευθερία έχει εφαρμογή στη διαφορά αυτή.
- 50 Βεβαίως, το Δικαστήριο έχει κρίνει παραδεκτές αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως για την ερμηνεία σχετικών με τις θεμελιώδεις ελευθερίες διατάξεων των Συνθηκών, καίτοι όλα τα στοιχεία των υποθέσεων των κύριων δικών περιορίζονταν στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους, με το σκεπτικό ότι δεν μπορούσε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο υπήκοοι άλλων κρατών μελών να ενδιαφέρθηκαν ή να ενδιαφέρονται να κάνουν χρήση των ελευθεριών αυτών, προκειμένου να ασκήσουν δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους μέλους που έχει θεσπίσει την επίμαχη ρύθμιση και, συνεπώς, ούτε το ενδεχόμενο η εν λόγω ρύθμιση, η οποία εφαρμόζεται αδιακρίτως στους ημεδαπούς υπηκόους και στους υπηκόους άλλων κρατών μελών, να παράγει αποτελέσματα που δεν περιορίζονται στο εσωτερικό του κράτους μέλους αυτού (βλ., συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 1ης Ιουνίου 2010, *Blanco Pérez και Chao Gómez*, C-570/07 και C-571/07, EU:C:2010:300, σκέψη 40, της 18ης Ιουλίου 2013, *Citroën Belux*, C-265/12, EU:C:2013:498, σκέψη 33, καθώς και της 5ης Δεκεμβρίου 2013, *Venturini κ.λπ.*, C-159/12 έως C-161/12, EU:C:2013:791, σκέψεις 25 και 26).

- 51 Ομοίως, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι, σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο πλαίσιο διαδικασίας ακυρώσεως διατάξεων εφαρμοζόμενων όχι μόνο σε ημεδαπούς υπηκόους, αλλά και σε υπηκόους άλλων κρατών μελών, η απόφαση την οποία θα εκδώσει το αιτούν δικαστήριο κατόπιν της αποφάσεως του Δικαστηρίου θα παραγάγει έννομα αποτελέσματα και έναντι των υπηκόων άλλων κρατών μελών, οπότε παρίσταται δικαιολογημένη η απάντηση στα ερωτήματα που έχουν υποβληθεί σχετικά με τις θεμελιώδεις ελευθερίες, παρά το γεγονός ότι όλα τα στοιχεία της διαφοράς της κύριας δίκης περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους (βλ., συναφώς, απόφαση της 8ης Μαΐου 2013, *Libert* κ.λπ., C-197/11 και C-203/11, EU:C:2013:288, σκέψη 35).
- 52 Υπενθυμίζεται, ακόμη, ότι η ερμηνεία των θεμελιωδών ελευθεριών που προβλέπονται στα άρθρα 49, 56 ή 63 ΣΛΕΕ μπορεί να έχει σημασία στο πλαίσιο υποθέσεως της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους, σε περίπτωση που το εθνικό δίκαιο επιβάλλει στο αιτούν δικαστήριο να αναγνωρίσει υπέρ υπηκόου του κράτους μέλους, στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγεται το εν λόγω δικαστήριο, τα ίδια δικαιώματα με εκείνα τα οποία θα αντλούσε από το δίκαιο της Ένωσης υπήκοος άλλου κράτους μέλους ευρισκόμενος στην ίδια κατάσταση (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2000, *Guimont*, C-448/98, EU:C:2000:663, σκέψη 23, της 21ης Ιουνίου 2012, *Susisalo* κ.λπ., C-84/11, EU:C:2012:374, σκέψη 20, καθώς και της 21ης Φεβρουαρίου 2013, *Ordine degli Ingegneri di Verona e Provincia* κ.λπ., C-111/12, EU:C:2013:100, σκέψη 35).
- 53 Τούτο ισχύει και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, καίτοι τα περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν εμπίπτουν ευθέως στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, οι διατάξεις του δικαίου αυτού έχουν καταστεί εφαρμοστέες δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, η οποία προβλέπει, για καταστάσεις των οποίων όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους, λύσεις αντίστοιχες με αυτές που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 1990, *Dzodzi*, C-297/88 και C-197/89, EU:C:1990:360, σκέψεις 36, 37 και 41, της 17ης Ιουλίου 1997, *Leur-Bloem*, C-28/95, EU:C:1997:369, σκέψεις 27 και 32, καθώς και της 14ης Μαρτίου 2013, *Allianz Hungária Biztosító* κ.λπ., C-32/11, EU:C:2013:160, σκέψη 20).
- 54 Πάντως, στις περιπτώσεις για τις οποίες γίνεται λόγος στις σκέψεις 50 έως 53 της παρούσας αποφάσεως, το Δικαστήριο, όταν εξετάζει προδικαστικό ερώτημα υποβληθέν από εθνικό δικαστήριο στο πλαίσιο υποθέσεως της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους και εφόσον η μόνη ένδειξη που του έχει παράσχει το αιτούν δικαστήριο είναι ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση εφαρμόζεται αδιακρίτως σε υπηκόους του οικείου κράτους μέλους και σε υπηκόους άλλων κρατών μελών, δεν μπορεί να θεωρεί ότι η αίτηση προδικαστικής ερμηνείας των σχετικών με τις θεμελιώδεις ελευθερίες διατάξεων της Συνθήκης ΛΕΕ είναι αναγκαία προκειμένου το εθνικό δικαστήριο να επιλύσει την εκκρεμή ενώπιόν του διαφορά. Πράγματι, τα συγκεκριμένα στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να στοιχειοθετηθεί η σχέση μεταξύ του αντικειμένου ή των περιστάσεων ένδικης διαφοράς της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό του οικείου κράτους μέλους και των άρθρων 49, 56 ή 63 ΣΛΕΕ πρέπει να προκύπτουν από την απόφαση περί παραπομπής.
- 55 Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο καταστάσεως όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να υποδείξει στο Δικαστήριο, σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, εάν η διαφορά που εκκρεμεί ενώπιόν του, καίτοι αμιγώς εσωτερικής φύσεως, παρουσιάζει εντούτοις κάποιο συνδετικό στοιχείο με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης περί θεμελιωδών ελευθεριών, οπότε η ζητούμενη προδικαστική ερμηνεία καθίσταται απαραίτητη για την επίλυση της διαφοράς αυτής.
- 56 Από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το εθνικό δίκαιο επιβάλλει στο αιτούν δικαστήριο να αναγνωρίσει σε Βέλγο υπήκοο τα ίδια δικαιώματα που θα αντλούσε από το δίκαιο της Ένωσης ένας ευρισκόμενος στην ίδια κατάσταση υπήκοος άλλου

κράτους, ούτε ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης έχουν καταστεί εφαρμοστέες δυνάμει βελγικής νομοθεσίας προβλέπουσας, για καταστάσεις των οποίων όλα τα στοιχεία περιορίζονται αποκλειστικά στο εσωτερικό του Βελγίου, λύσεις αντίστοιχες με αυτές που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης.

- 57 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινιστεί εάν, στο πλαίσιο αγωγής λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης κράτους μέλους για παράβαση του δικαίου της Ένωσης, ένας υπήκοος του κράτους μέλους αυτού μπορεί να αντλήσει δικαιώματα από τα άρθρα 49, 56 ή 63 ΣΛΕΕ, παρά το γεγονός ότι η συγκεκριμένη διαφορά δεν παρουσιάζει κανένα συνδεδετικό στοιχείο με τις διατάξεις αυτές. Ωστόσο, εφόσον οι περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης δεν εμπεριέχουν κανένα τέτοιο στοιχείο, οι διατάξεις αυτές, οι οποίες αποσκοπούν στην προστασία των προσώπων που κάνουν όντως χρήση των θεμελιωδών ελευθεριών, δεν απονέμουν δικαιώματα στον F. Ullens de Schooten και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεμελιωθεί εξωσυμβατική ευθύνη του οικείου κράτους μέλους στο δίκαιο της Ένωσης.
- 58 Λαμβανομένων υπόψη όλων των προεκτεθέντων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι το σύστημα της εξωσυμβατικής ευθύνης κράτους μέλους για ζημία από παραβίαση του δικαίου αυτού δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε περίπτωση ζημίας που φέρεται να έχει προκληθεί σε βάρος ιδιώτη λόγω παραβιάσεως ελευθερίας προβλεπόμενης στα άρθρα 49, 56 ή 63 ΣΛΕΕ, εξαιτίας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως αδιακρίτως εφαρμοζόμενης επί ημεδαπών υπηκόων και υπηκόων άλλων κρατών μελών, εφόσον, σε περίπτωση της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται αποκλειστικά στο εσωτερικό του κράτους μέλους, δεν υφίσταται κανένα συνδεδετικό στοιχείο μεταξύ του αντικειμένου ή των περιστάσεων της διαφοράς της κύριας δίκης και των άρθρων αυτών.

Επί του πρώτου, του τρίτου και του τέταρτου ερωτήματος

- 59 Δεδομένου ότι το πρώτο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα στηρίζονται στην εσφαλμένη παραδοχή ότι η εξωσυμβατική ευθύνη του οικείου κράτους μέλους σε διαφορά όπως αυτή της κύριας δίκης μπορεί να θεμελιωθεί στο δίκαιο της Ένωσης, παρέλκει η απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 60 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι το σύστημα της εξωσυμβατικής ευθύνης κράτους μέλους για ζημία από παραβίαση του δικαίου αυτού δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε περίπτωση ζημίας που φέρεται να έχει προκληθεί σε βάρος ιδιώτη λόγω παραβιάσεως ελευθερίας προβλεπόμενης στα άρθρα 49, 56 ή 63 ΣΛΕΕ, εξαιτίας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως αδιακρίτως εφαρμοζόμενης επί ημεδαπών υπηκόων και υπηκόων άλλων κρατών μελών, εφόσον, σε περίπτωση της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται αποκλειστικά στο εσωτερικό του κράτους μέλους, δεν υφίσταται κανένα συνδεδετικό στοιχείο μεταξύ του αντικειμένου ή των περιστάσεων της διαφοράς της κύριας δίκης και των άρθρων αυτών.

(υπογραφές)